

SOCIAAL WERK 2

COLOFON

Uitgeverij: Boom beroepsonderwijs
0522-235235
info@boomberoepsonderwijs.nl
www.boomberoepsonderwijs.nl

Auteur(s): A. Martin, V. Dalm, J. Bolt, M. van den Hof, M. de Knikker, R. de Groot, P. Cup, U. Peters, J. Noordzij, M. Reuvers
nhoudelijke redactie: V. Slegers
Bronvermelding: NL Doet 2014, schoolplein openbare basisschool Op 't Hof in Tricht

Titel: Sociaal werk 2
ISBN: 978 90 3722 962 2

© 2019, eerste druk, zestiende oplage

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16h Auteurswet dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan de Stichting Reprorecht (www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bijvoorbeeld een (digitale) leeromgeving of een reader in het onderwijs (op grond van artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting Uitgeversorganisatie voor Onderwijslicenties (Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-uvo.nl). De uitgever heeft ernaar gestreefd de auteursrechten te regelen volgens de wettelijke bepalingen. Degenen die desondanks menen zekere rechten te kunnen doen gelden, kunnen zich alsnog tot de uitgever wenden. Door het gebruik van deze uitgave verklaart u kennis te hebben genomen van en akkoord te gaan met de specifieke productvoorwaarden en algemene voorwaarden van Boom beroepsonderwijs, te vinden op www.boomberoepsonderwijs.nl.

INHOUD

	Inleiding	9
Thema 1	Werken aan verslavingsproblematiek	13
	1.1 Verslaving	14
	1.2 Soorten verslaving	15
	1.3 De effecten van verslaving	17
	1.4 Verslavingsfactoren	21
	1.5 Begeleiding en ondersteuning	25
	1.6 Kritische beroepssituatie	28
	1.7 Verdieping: Co-verslaving	30
Thema 2	Seksuele stoornissen en genderdysforie	33
	2.1 Genderdysforie	34
	2.2 Seksuele dysfuncties	37
	2.3 Parafilie	40
	2.4 Kritische beroepssituatie	44
	2.5 Verdieping: Stoornissen in de geslachtsontwikkeling	45
Thema 3	Eetstoornissen en obesitas	49
	3.1 Ondergewicht en overgewicht	50
	3.2 Eetstoornissen	51
	3.3 Obesitas	59
	3.4 Kritische beroepssituatie	63
	3.5 Verdieping: Invloed van sociaal economische status	64

Thema 4	Sociologische modellen en theorieën	69
4.1	Inleiding sociologie	70
4.2	Modellen en theorieën	73
4.3	Sociale systemen en structuren	75
4.4	Culturele systemen en structuren	77
4.5	Maatschappelijke vraagstukken	78
4.6	Kritische beroepssituatie	79
4.7	Verdieping: Nature-nurture-discussie	81
Thema 5	Sociale systemen en gezinssystemen	85
5.1	Sociale systemen	86
5.2	Gezinssystemen	87
5.3	Begeleiding sociale systemen	90
5.4	Begeleiding gezinssystemen	92
5.5	Strategieën en methodieken	94
5.6	Kritische beroepssituatie	96
5.7	Verdieping: Samenhang met maatschappelijke thema's	97
Thema 6	Sociale problematiek en pesten	101
6.1	Pestgedrag	102
6.2	Vormen van pesten	104
6.3	Rollen bij pestgedrag	106
6.4	Signaleren van pestgedrag	109
6.5	Gevolgen van pestgedrag	110
6.6	Preventie	112
6.7	Kritische beroepssituatie	113
6.8	Verdieping: Pestgedrag en de wet	114
Thema 7	Mishandeling, geweld en seksueel misbruik	117
7.1	Als opgroeien pijn doet	118
7.2	Je maakt je zorgen	124
7.3	Je wilt iets doen	127
7.4	Je moet en kunt iets doen	129
7.5	Preventie	130
7.6	Kritische beroepssituatie	131
7.7	Verdieping: Impact van geweld	132

Thema 8	Laaggeletterdheid	135
	8.1 Laaggeletterdheid in Nederland	136
	8.2 Laaggeletterdheid signaleren	141
	8.3 Mensen begeleiden	142
	8.4 Overheidsmaatregelen	144
	8.5 Kritische beroepssituatie	146
	8.6 Verdieping: Motivatie van laaggeletterden	147
Thema 9	Stoornissen	151
	9.1 Stemningsstoornissen	152
	9.2 Persoonlijkheidsstoornissen	154
	9.3 Angststoornissen	159
	9.4 Dissociatieve stoornissen	161
	9.5 Somatoforme stoornissen	162
	9.6 Slaap-waakstoornissen	164
	9.7 Kritische beroepssituatie	167
	9.8 Verdieping: Leeftijdsgebonden stoornissen	167
Thema 10	Mediawijsheid	179
	10.1 Mediawijsheid als begrip	180
	10.2 Invloed van media	182
	10.3 Ondersteunen in mediagebruik	183
	10.4 Nadelen mediagebruik	187
	10.5 Digitale Overheid	190
	10.6 Kritische beroepssituatie	191
	10.7 Verdieping: Digitale uitwisseling gegevens	193
Thema 11	Beleid	197
	11.1 Verandering	198
	11.2 Factoren van invloed	199
	11.3 Bijdragen aan beleid	202
	11.4 Knelpunten in het beleid	203
	11.5 Beleid uitdragen	206
	11.6 Kritische beroepssituatie	208
	11.7 Verdieping: Invloed op het beleid	209

Thema 12	Wet- en regelgeving	213
12.1	Wetten binnen sociaal werk	214
12.2	Totstandkoming van een wet	219
12.3	Gevolgen van wetsverandering	223
12.4	Kritische beroepssituatie	225
12.5	Verdieping: Asielbeleid	226
Thema 13	Financiering van de zorg	231
13.1	Geldstromen in de zorg	232
13.2	Wetgeving rond financiering	236
13.3	Indicatie voor zorg en ondersteuning	241
13.4	Zorgprofielen	242
13.5	Ondersteunen bij financiering	243
13.6	Kritische beroepssituatie	245
13.7	Verdieping: Basisinkomen voor iedereen	247
Thema 14	Financiering van welzijn	251
14.1	Financiële begrippen	252
14.2	De gemeentebegroting	256
14.3	Extra geld inzamelen	258
14.4	Kritische beroepssituatie	260
14.5	Verdieping: Maatschappelijk aanbesteden	261
Thema 15	Deskundigheidsbevordering	265
15.1	Beroepsmatig handelen	266
15.2	Beoordelen beroepsmatig handelen	267
15.3	Bevorderen van deskundigheid	269
15.4	Deskundigheid in een team	270
15.5	Eigen deskundigheid	275
15.6	Kritische beroepssituatie	278
15.7	Verdieping: Kritisch reflectief werkgedrag	279

Thema 16 Ethiek	283
16.1 Wat is ethiek?	284
16.2 Ethisch dilemma	290
16.3 Stappenplan ethisch dilemma	292
16.4 Ethiek in het sociaal werk	295
16.5 Kritische beroepssituatie	298
16.6 Verdieping: Internationale ethische kwesties	299
Thema 17 Ketensamenwerking	303
17.1 Ontstaan van ketensamenwerking	304
17.2 Soorten ketens sociaal werk	306
17.3 Ketenpartners sociaal werk	309
17.4 Problemen bij ketensamenwerking	312
17.5 Kritische beroepssituatie	315
17.6 Verdieping: Sociaal wijkteam	316
Thema 18 Samenwerken met vrijwilligers	321
18.1 Vrijwilligerswerk	322
18.2 Samenwerken met vrijwilligers	324
18.3 Werven van vrijwilligers	329
18.4 Het selecteren van vrijwilligers	331
18.5 Wettelijke regelingen	332
18.6 Kritische beroepssituatie	336
18.7 Verdieping: Decentralisatie en vrijwilligerswerk	337
Thema 19 Beroepshouding in de praktijk	341
19.1 Competentieprofiel	342
19.2 Jouw positie binnen de organisatie	345
19.3 Beroepshouding	346
19.4 Beroepshouding in de praktijk	346
19.5 Een leven lang leren	349
19.6 Kritische beroepssituatie	350
19.7 Verdieping: Handreiking Maatschappelijke Ondersteuning	351

Thema 20	Organisatiestructuur en beleidsplan	357
20.1	Protocollen	358
20.2	Procedures	359
20.3	Organisatie	361
20.4	Samenwerkingsverbanden	367
20.5	Richtlijnen en doelstellingen	369
20.6	Kritische beroepssituatie	371
20.7	Verdieping: Werken met een beleidsplan	372
	Index	375

INLEIDING

Angerenstein Welzijn is een complete serie leermiddelen voor de kwalificatiedossiers van Welzijn en is geschikt voor de volgende kwalificatiedossiers:

- Maatschappelijke zorg
- Pedagogisch werk
- Sociaal werk.

Angerenstein Welzijn bestaat in de kern uit boeken met theorie. De boeken van Angerenstein Welzijn kennen de volgende opbouw:

Opbouw boeken Angerenstein Welzijn

Profielboeken	Profielboeken
Basisprofielboeken	Basisprofielboeken
Generieke boeken	Basisboeken

Dit boek is een van de twee profielbasisboeken voor het dossier sociaal werk. De theorie bestaat uit drie onderdelen:

- 1 basistheorie
- 2 kritische beroepssituatie
- 3 verdiepingstheorie.

Basistheorie

De basistheorie bevat informatie die relevant is voor alle uitstromen van maatschappelijke zorg. De theorie wordt verlevendigd met voorbeelden uit het welzijnswerkveld. Belangrijke begrippen worden uitgelegd in de tekst en aangeduid met een paarse kleur.

Kritische beroepssituatie (KBS)

In de KBS word je geconfronteerd met een probleemstelling of dilemma waarbij je niet kunt terugvallen op routinematig handelen. Online vind je bij elke KBS aanvullende opdrachten.

Verdiepingstheorie

Elk thema heeft een verdiepende paragraaf waar het thema verder wordt uitgediept.

Daarnaast kent Angerenstein Welzijn enkele online-aanvullingen:

- verwerkingsopdrachten
- uitdagingen.

Voordat je de digitale leeromgeving kunt gebruiken moet je je licentie activeren.

- Overleg met je docent welk type account je gebruikt
- Ga naar www.boomberoepsonderwijs.nl/licentie
- Bekijk de instructiefilm of lees het stappenplan.
- Volg de stappen.

Daarna kun je aan de slag!

Verwerkingsopdrachten

Bij ieder thema horen enkele verwerkingsopdrachten. Deze opdrachten helpen je de informatie uit de theorie te verwerken.

Uitdagingen

Tijdens de uitdaging werk je met meerdere studenten aan een grote opdracht waarbij een beroep gedaan wordt op jouw samenwerkingsvaardigheden en jouw creativiteit. De uitdaging levert altijd een product op dat wordt beoordeeld.

Veel plezier en succes met het werken met Angerenstein Welzijn!

T H E M A

01

WERKEN AAN VERSLAVINGSPROBLEMATIEK

Inhoud thema

- 1.1 Verslaving
- 1.2 Soorten verslaving
- 1.3 De effecten van verslaving
- 1.4 Verslavingsfactoren
- 1.5 Begeleiding en ondersteuning
- 1.6 Kritische beroepssituatie
- 1.7 Verdieping: Co-verslaving

Wanneer iemand wel van een glaasje houdt, krijgt hij al snel het predicaat ‘alcoholist’. Maar is dit wel terecht? In dit thema lees je wat een verslaving precies inhoudt. We staan stil bij het verschil tussen een verslaving aan middelen en aan gewoontes. En we laten zien wat het begeleiden van verslaafden voor jou als sociaal werker betekent.

1.1 Verslaving

Wanneer iemand **verslaafd** is, kan hij psychisch of lichamelijk niet meer zonder een bepaalde stof of gewoonte. Maar een duidelijk, eenduidig antwoord op wanneer je daadwerkelijk spreekt over een verslaving, zul je in de literatuur niet terugvinden. Dit komt doordat verslaving niet simpel een zaak is van een bepaalde hoeveelheid inname of gebruik. Er spelen veel meer factoren een rol. Grofweg kun je spreken van verslavingsproblematiek als:

- stoppen psychische of lichamelijke problemen oplevert
- de gebruiker doorgaat met de stof of gewoonte, ondanks nadelige gevolgen
- er al (een aantal keer) tevergeefs is geprobeerd te stoppen of te minderen
- er zo veel gewenning aan het middel is dat er sprake is van tolerantie
- de gebruiker de interesse voor andere activiteiten verliest en dagelijkse bezigheden verwaarloost.

1.1.1 DSM criteria

De geestelijke gezondheidszorg werkt met een wereldwijd toegepast systeem, dat de binnen de psychiatrie en verslavingszorg voorkomende stoornissen classificeert – de zogenoemde **DSM**. Deze term staat voor: Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders. Inmiddels wordt er gewerkt met DSM-5 (sinds 2013). Behandelaren bepalen aan de hand van deze classificering of iemand afhankelijk is van een middel of gewoonte. Verslaving is een emotioneel en beladen begrip, met een negatief stempel. Ook is het onduidelijk waar de grenzen liggen van verslaving: de term wordt vaak gebruikt om extreem gedrag te beschrijven. Daarom is besloten dit begrip uit de DSM te verwijderen. Men spreekt nu over een stoornis in gebruik. Er wordt onderscheid gemaakt tussen stoornissen in afhankelijkheid en misbruik.

Afhankelijkheid is een patroon van gebruik, waarbij drie (of meer) van de volgende verschijnselen binnen een periode van twaalf maanden voorkomt:

- 1 Er is sprake van **tolerantie**: een toenemende behoefte aan het middel, door de afname van de werking als gevolg van gewenning.

- 2 Bij stoppen met het middel ontstaan lichamelijke en psychische problemen (onthoudingsverschijnselen) of het middel wordt gebruikt om onthoudingsverschijnselen te verminderen of te vermijden.
- 3 Het middel wordt regelmatig in grotere hoeveelheden gebruikt of voor een langere periode dan dat iemand van plan was.
- 4 Er is een aanhoudende wens of falende pogingen om gebruik in de hand te houden.
- 5 Een groot deel van de tijd wordt besteed om aan het middel te komen, te gebruiken en om te herstellen van de effecten.
- 6 De gebruiker verliest interesse in sociale, beroepsmatige en recreatieve bezigheden.
- 7 De gebruiker blijft gebruiken, terwijl hij weet dat er een sociaal, psychisch of lichamenlijk probleem is, dat veroorzaakt of verergerd wordt door het middel.

Misbruik van middelen veroorzaakt bij de gebruiker acute beperkingen of lijden. Je spreekt van misbruik als:

- 1 het niet meer lukt om aan verplichtingen op het werk, school of thuis te voldoen
- 2 er gebruikt wordt in gevaarlijke situaties, zoals autorijden
- 3 de persoon (herhaaldelijk) in aanraking komt met justitie
- 4 het gebruik leidt tot aanhoudende of terugkerende sociale problematiek (ruzie, agressie).

1.2 Soorten verslaving

Bij verslaving denk je al snel aan drugs. Maar er zijn ook veel mensen die zo afhankelijk zijn van een bepaalde gewoonte, dat de gevolgen vergelijkbaar zijn. Denk aan mensen die niet meer kunnen stoppen met gamen of gokken.

1.2.1 Middelenverslaving

Bij een middelenverslaving is iemand afhankelijk van een middel dat van zichzelf een directe werking in de hersenen heeft. Grofweg kun je deze middelen in drie categorieën verdelen:

- bewustzijnverhogende middelen, zoals amfetamine, cocaïne, nicotine en cafeïne (bijvoorbeeld in energiedrinks) Deze middelen maken wakker, alert en geconcentreerd. Het uithoudingsvermogen wordt groter en de eetlust wordt geremd.
- bewustzijnverlagende middelen zoals: alcohol, heroïne, morfine, cannabis, kalmerende middelen en GHB Deze veroorzaken een gevoel van rust en hebben een dempend effect.
- bewustzijnveranderende middelen, zoals LSD en paddo's Ook wel hallucinerende middelen genoemd. Er ontstaat een verandering in de zintuigelijk waarneming en in het beleven van tijd en ruimte.

De effecten van het middel zijn voor een groot deel afhankelijk van de dosis. Kijk maar naar het volgende voorbeeld:

Het is een gezellige avond, Bram drinkt een biertje aan de bar. Hij voelt zich daardoor wat zelfverzekerder en begint een praatje. Een paar biertjes later wordt Bram steeds drukker en overmoediger. De biertjes gaan ongemerkt snel en het café lijkt opeens te golven. Bij het volgende biertje laat Bram zich met een plof op een stoel zakken en valt in slaap.

De alcohol had eerst een bewustzijnverlagende werking (demping van remmingen) daarna een bewustzijnverhogende werking (wordt drukker), om vervolgens een bewustzijnsverandering te weeg te brengen (golvend café) en ten slotte een bewustzijnverlagende werking te krijgen (slaap).